ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Качак Т. Б.

Україна, м. Івано-Франківськ, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Проблему формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя актуалізували кілька основних чинників, серед яких розвиток ІТ-технологій та цифровізація усіх суспільних сфер, впровадження дистанційного навчання у зв'язку з карантином та війною. Обов'язковим результатом професійної підготовки педагога спеціальності 013 «Початкова освіта» є сформована інтегральна («здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі початкової освіти з розумінням відповідальності за свої дії»), загальні та спеціальні (фахові) компетентності. До спеціальних належить і «здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, інформаційно-комунікаційні та цифрові технології, оперувати ними в професійній діяльності» [4]. Викладання кожного шкільного предмета має свою специфіку. Окрім загальних умінь і навичок роботи з цифровими ресурсами, учитель має вміти методично правильно використовувати їх з метою реалізації змісту й завдань кожної освітньої галузі. Нові методичні розробки з використанням ІТ-технологій значно підвищують якість та ефективність освітнього процесу, роблять його цікавим та сучасним.

Мета розвідки – розкрити особливості формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів спеціальності 013 «Початкова освіта» у процесі літературної освіти, зокрема під час вивчення дисципліни «Дитяча література та методика навчання літературного читання».

Інформаційно-комунікаційна компетентність майбутніх педагогів формується не тільки під час вивчення інформатики, а насамперед – у процесі практичного використання комп'ютерних технологій під час розв'язання теоретичних і методичних завдань з різних дисциплін. Так, вивчаючи дитячу літературу та методику літературного читання в НУШ, студенти працюють з різними інформаційними продуктами, створюють власні, демонструючи вміння використовувати ІТ-технології для аналізу й представлення літературного матеріалу, реалізації творчих ідей та задумів на основі прочитаного.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів та здобувачів освіти як основних об'єктів навчально-виховного процесу на сьогодні є ключовим аспектом в освітніх системах економічно розвинених країн світу. Про це пише О. Овчарук, визначаючи спільно з О. Спіріним чотири основні компоненти цієї компетентності:

1) здатності й уміння здобувати, працювати з інформацією та критично осмислювати її; використовувати ІКТ у професійній діяльності;

2) знання інформаційного контенту власної галузі, засад інформаційної безпеки та функціональних параметрів й можливостей інформаційно-комунікаційних технологій;

3) навички використання ІКТ, комп'ютерної техніки, гаджетів тощо;

4) ставлення: використання ІКТ у соціальній взаємодії та відповідальна поведінка щодо цього [3, с. 46-48].

О. Овчарук подає дефініцію поняття «цифрова грамотність вчителя»: вміння ставити завдання і знаходити його рішення; знаходити і використовувати інформацію, орієнтуючись на мету навчальної діяльності та аудиторію; повідомляти й обумовлювати власні методи й шляхи розв'язання проблеми [2, с. 5]. Як інтегральну характеристику особистості, що проявляється «у здатності засвоювати знання, досягати поставлених цілей у вибраній сфері за допомогою комп'ютера» [5] інформаційно-комунікаційну компетентність розглядає Г. Федорук. Дослідниця переконана, що вчитель обов'язково має

володіти ІТ-технологіями, щоб проводити професійну діяльність якісно й ефективно.

О. Бойцова виокремлює два компоненти інформаційно-комунікаційної компетентності – особистісний та професійно-інформаційний. У контексті другого розглядає три складові: інформаційну, комп'ютерну, які визначають загальні компетенції фахівців, а також процесуально-діяльнісну, суть якої визначена змістом і напрямом професійної діяльності й полягає у використанні ІТ-технологій задля вирішення професійних завдань [1].

Інформаційно-комунікаційна компетентність учителя й учня сьогодні є обов'язковою умовою здійснення освітнього процесу. Якщо його учасники не володіють хоча б елементарними знаннями, вміннями й навичками інформаційної грамотності, то потребують постійної підтримки чи супроводу, що значно ускладнює навчальний процес, а то й унеможливлює його.

У процесі формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів і здобувачів освіти виокремлюють технологічний, дослідницький, моделювальний, методологічний, алгоритмічний компоненти. Технологічний пов'язаний із володінням ІКТ для розв'язування різних проблем сьогодення. Дослідницький – із використанням ІКТ у пошуковій діяльності. Моделювальний компонент передбачає здатність здійснювати процеси комп'ютерного моделювання для різних навчальних предметів. Алгоритмічний компонент стосується уміння будувати алгоритми своєї діяльності за допомогою ІКТ. Методологічний компонент пов'язуємо з усвідомленням необмежених можливостей застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій для соціальних та індивідуальних потреб.

Формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів відбувається на основі систематичної і цілеспрямованої інформаційної діяльності, тобто використання ІКТ для активної взаємодії між учасниками освітнього процесу, вивчення змісту й методики навчальних предметів початкової школи. Пошук, збереження, передавання та презентація інформації

з використанням ІКТ – результат інформаційної діяльності здобувачів освіти, яку слід організовувати, вдаючись до традиційних і нових методів та підходів до організації освітньої роботи. Так, продуктивними є форми індивідуальної, групової, колективної роботи; ігрові та інтерактивні заняття; використання проектних технологій та перевернутого навчання, пошуково-дослідницьких завдань й творчих вправ.

Літературна освіта майбутніх учителів початкової школи в університетах, як правило, здійснюється під час вивчення дисципліни «Дитяча література». Це фактично єдина нормативна дисципліна літературного спрямування. Впродовж останнього десятиліття, у зв'язку з тенденціями скорочення навчального навантаження студентів, інтеграції дисциплін, змін у навчальних планах щодо співвідношення нормативних та дисциплін за вибором студентів, спостерігаємо об'єднання її з методикою навчання читання, виразним читанням, основами культури мовлення (Див. навчальні програми та силабуси дисципліни у різних ЗВО України).

Викладання предмета «Дитяча література та методика навчання літературного читання» у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника відбувається згідно з навчальною програмою інтегрованого курсу. Основна мета вивчення дисципліни – ознайомити із українською та зарубіжною літературою для дітей, сформувати у студентів літературну компетентність, розвивати читацьку культуру й забезпечити опанування ними методики навчання літературного читання в початковій школі та промоції дитячого читання. Зміст навчання студентів у межах цього курсу формують адресовані юним читачам художні тексти українських і зарубіжних письменників, праці літературознавчого й психолого-педагогічного спрямування, історико-літературні, рецептивно-критичні матеріали, а також нормативні документи, підручники з читання для початкової школи, методичні розробки, педагогічний досвід учителів-практиків [7]. Позитивним аспектом такого інтегрованого курсу є те, що опрацювання й аналіз художніх текстів

супроводжується методичною роботою й практичною апробацією завдань, форм і методів освітньої діяльності, актуальних у початковій школі, зокрема для формування літературної компетентності (читацької, літературознавчої, особистісно-діяльнісної, бібліотечно-бібліографічної) учнів.

Інтегрована дисципліна дозволяє вивчати й засвоювати в комплексі зміст літературної освіти (даємо відповідь на питання: Що читати з дітьми?) і методику (даємо відповідь на питання: Як читати з дітьми? Як вивчати літературу й організовувати роботу на уроці?).

Важливою складовою мети нашої дисципліни є медіаграмотність педагогів і вміння використовувати цифрові інструменти як засіб реалізації змісту й завдань літературної освіти молодших школярів [6]. У процесі вивчення дисципліни опановуємо ресурси, які дозволяють створювати презентації, інфографіку (Canva), вправи й завдання, тренажери (LearningApp), інтерактивні плакати (Thinglink, Glogster, Genially), ментальні карти (Mindomo, Mindmeister) та інші цікаві навчальні матеріали. Цей досвід висвітлено у статті «Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання» [7].

Наведемо приклад етапів роботи зі студентами під час вивчення творчості письменника:

1. Створення візитівки письменника, підбір цікавих форм презентації біографічних фактів про письменника, актуальних у початковій школі.
2. Обговорення твору письменника й розробка фрагмента уроку вивчення цього твору з молодшими школярами.
3. Розробка й пропозиції щодо використаних завдань, спрямованих на формування читацької, літературознавчої, особистісно-діяльнісної та бібліотечно-бібліографічної компетентностей школярів під час роботи з твором на уроці.
4. Можливість використання інтерактивних форм роботи у процесі опрацювання обраного твору зі школярами.

5. Доцільність й ефективність використання цифрових інструментів при вивченні цього чи іншого твору.

6. Оптимальне використання мистецького контексту і міжпредметних зв’язків.

7. Інтеграція мови й читання у процесі опрацювання твору.

8. Інші можливості роботи з твором (позакласні заходи, заходи, спрямовані на промоцію читання, використання книги у процесі бесід з учнями тощо).

На лекційних та практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи та реалізації авторських проєктів, спрямованих на підвищення професійної компетентності педагогів, створюємо оптимальні педагогічні умови для ефективного формування інформаційно-комунікаційної компетентності студентів, використовуємо різноманітні методи, підходи й інструменти. Наша авторська модель вирішення поставленої проблеми у контексті літературної освіти майбутніх педагогів складається з п’яти складових:

• систематичне і цілеспрямоване використання медіаконтенту й цифрових інструментів в офлайн- й онлайн-навчанні студентів;

• індивідуальна й групова робота студентів з медіа, пов'язана із пошуком, аналізом, оцінкою і відбором інформації;

• аналіз текстів та навчально-методичних матеріалів з використанням методик розвитку критичного мислення та врахування особливостей медіаконтенту;

• створення власних медіапродуктів, опанування цифрових технологій, необхідних для реалізації педагогічних цілей;

• комунікативна взаємодія та безпечна діяльність в інформаційному просторі.

Отже, вивчаючи дисципліну «Дитяча література та методика навчання літературного читання», майбутні педагоги не тільки засвоюють літературний

матеріал й опановують методичні стратегії його вивчення у початковій школі, а й набувають досвіду активного використання ІТ-технологій у професійній діяльності. Кожна тема інтегрує в собі знання про зміст, методику літературної освіти та цифрові інструменти, які здатні забезпечити їх ефективну реалізацію в освітньому процесі НУШ. Пропонуємо авторську модель формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів у контексті літературної освіти, яка базується на систематичній та цілеспрямованій роботі з медіаконтентом, передбачає як використання готових ІТ-продуктів, так і створення власних, безпечну взаємодію в інформаційному просторі.

Література

1. Бойцова О. М. Структура інформаційної компетентності та її аналіз для процесу професійної підготовки. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npdntu_pps/2 011_9/boytsova.pdf. (Дата звернення: 02. 11. 2022).
2. Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційна компетентність як предмет обговорення: міжнародні підходи. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2013. № 7. С. 3–8.
3. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації / [В. Ю. Биков, О. В. Білоус, Ю. М. Богачков та ін.]; за заг. ред. В. Ю. Бикова, О. М. Спіріна,О. В. Овчарук. К. : Атіка, 2010. 88 с.
4. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 Освіта / Педагогіка для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/013-Pochatk.osvita-bakalavr.28.07.pdf (Дата звернення: 04.11.2022).
5. Федорук Г. М. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів технологій у процесі професійної підготовки: дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2015. 259 с.
6. Kachak T., Blyznyuk T., Budnyk O. & Lemko H. Development of Future Teachers' Media Literacy: Model of Integration of Media Education into Academic Courses. *Revista Inclusiones*,. 2021. Vol. 8. Num Esp. Abril-Junio. P. 115-129. URL: https://revistainclusiones.org/index.php/inclu/article/view/2529 (Дата звернення: 02. 11. 2022).
7. Kachak T. B. Digital Instruments of Literary Education of Future Primary School Teachers in the Conditions of Distance Learning. *Information Technologies and Learning Tools*. 2021. № 86 (6). P. 144–169. https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079